

Кожна людина, яка живе в соціумі може стикнутися із фізичним чи психологічним насильством щодо себе. Особливо це твердження є актуальним у стосунках між дітьми шкільного віку, підлітків та молоді. До цієї проблеми не слід ставитися легковажно. Акти такого насильства хоча і можуть подекуди мати легку форму, однак, через незрілість та нестабільність дитячої психіки, здатні завдати серйозної шкоди психологічному здоров'ю людини, а найстрашнішим наслідком булінгу може стати самогубство.

Головна порада, яку дають батькам та опікунам психологи – більше розмовляти з дітьми, цікавитися їх життям. Але у вирію життя, коли дорослі всіма силами намагаються заробити гроші та цілий день проводять на роботі, це легше сказати, ніж зробити. Особливо це важко у стосунках з підлітками. Також психологи зазначають, що часто самогубці не бажають настання смерті, а бажають привернути увагу інших, бути почутими. Інколи трагедія трапляється, наприклад, коли хтось з дорослих пізніше приходить до дому і не встигає запобігти трагедії чи завчасно викликати швидку. Тому завжди будьте на зв'язку з дітьми, і все ж намагайтеся у мінливому житті знаходити час на спілкування з ними.

Цькування у шкільному середовищі мало місце завжди, це не те, що виникло миттєво й нізвідки. Однак, в теперішній час цькування (булінг) отримало розповсюдження як у всьому світі так і в Україні. Ця проблема набула такого масштабу, що про неї почали відкрито говорити і виникла необхідність протидіяти йому на законодавчому рівні та встановити відповідальність за такі діяння.

Що ж таке булінг і якими є його ознаки?

Булінг (цькування) – діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого (стаття 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення, стаття 1 Закону України «Про освіту»).

Ознаками булінгу (цькування) є:

- систематичність (повторюваність) діяння;
- наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності). Важливо, що стороною булінгу є саме учасники освітнього процесу, а це не тільки учні (студенти, курсанти, вихованці, слухачі, стажисти, аспіранти (ад'юнкти), докторанти, інші особи, які здобувають освіту за будь-яким видом та формою здобуття освіти), а й вчителі (викладачі, вихователі, інші педагогічні працівники). Тобто як кривдником, так і потерпілим може бути не тільки дитина, а й доросла людина – вчитель;
- дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

У булінгу (цькування) можуть бути такі форми (види, прояви):

- 1) фізичний булінг – наприклад умисні штовхання, стусани, удари, нанесення побоїв, тілесних ушкоджень та ін.;
- 2) економічний булінг – наприклад вимагання (у дитини вимагають гроші, їжу, інші речі, примушують щось вкрати) або пошкодження та інші дії з майном (пошкодження, викрадення, заховання особистих речей жертви);
- 3) сексуальний булінг – є підвидом фізичного. Це будь-які систематичні дії сексуального характеру;
- 4) психологічний булінг – насильство, пов'язане з дією на психіку, що наносить психологічну травму шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість наприклад:
 - образливе ім'я, з яким постійно звертаються до жертви, обзивання, дражніння, зведення наклепів, поширення образливих чуток та ін.;
 - образливі жести або дії, наприклад, плювки в жертву або в її напрямку; залякування – використання агресивної мови тіла й інтонації голосу для змушення дитини робити чи не робити щось;
 - ізоляція, наприклад, жертва навмисно ізолюється, виганяється чи ігнорується частиною або всім класом;
- 5) кібербулінг – цькування за допомогою мобільних телефонів, Інтернету, інших електронних пристроїв – пересилання двозначних зображень і фотографій, зведення наклепів та ін. щодо визначеної особи у

кіберпростірі, як правило, протягом тривалого періоду часу

Якою ж є відповідальність за вчинення булінгу?

З метою боротьби з булінгом було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 року № 2657-VIII, яким внесено зміни до Закону України «Про освіту» та Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). <https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-19>

За загальними правилами, відповідальність за булінг настає, коли особі виповнюється 16 років (стаття 12 КУпАП). І за свої дії вона відповідатиме самотійно. Якщо булінг вчинила дитина віком до 16 років, за її дії будуть відповідати батьки або особи, які їх замінюють.

Відповідно до статті 173-4 КУпАП булінг тягне за собою накладення штрафу:

– від п'ятдесяти (850 грн.) до ста (1700 грн.) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин (частина перша статті 173-4 КУпАП);

– булінг вчинений групою осіб або повторно протягом року тягне за собою накладення штрафу від ста (1700 грн.) до двохсот (3400 грн.) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин (частина друга статті 173-4 КУпАП);

– булінг вчинений малолітніми або неповнолітніми особами віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від п'ятдесяти (850 грн.) до ста (1700 грн.) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин (частина третя статті 173-4 КУпАП);

– булінг вчинений групою осіб або повторно протягом року малолітньою або неповнолітньою особою віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від ста (1700 грн.) до двохсот (3400 грн.) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин (частина четверта статті 173-4 КУпАП);

– неповідомлення керівником закладу освіти уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти (850 грн.) до ста (1700 грн.) неоподатковуваних мінімумів

доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням до двадцяти відсотків заробітку (частина п'ята статті 173-4 КУпАП).

Разом з тим, якщо булінг вчиняють особи у віці від 16 до 18 років, але наявні пом'якшуючі обставини (щире каяття, усунення завданої шкоди, зміна поведінки на кращу, проходження психологічної реабілітації та занять з управління гнівом тощо) замість штрафу або громадських робіт можуть бути застосовані такі заходи впливу (стаття 24-1 КУпАП):

- 1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого;
- 2) попередження;
- 3) догана або сувора догана;
- 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Контроль за дотриманням вказаних положень закону здійснюється керівниками закладів освіти які зобов'язані повідомляти про факти булінгу працівників органів Національної поліції України, які, в свою чергу, мають право у разі виявлення правопорушень у цій сфері складати щодо осіб протоколи про адміністративні правопорушення (стаття 255 КУпАП).

Розгляд справ вказаної категорії Законом віднесено до компетенції суду.

Чи може булінг мати наслідком кримінальну відповідальність?

Безпосередньо цькування (булінг) має наслідком лише адміністративну відповідальність. Однак, в окремих найтрагічніших випадках, коли результатом булінгу може стати замах на самогубство, такі діяння можуть привести винну особу до кримінальної відповідальності за статтею 120 Кримінального кодексу України (далі – КК України) <https://zakon.rada.gov.ua/go/2292-19>

Так, Законом передбачено, що доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, систематичного приниження її людської гідності або систематичного протиправного примусу до дій, що суперечать її волі, схиляння до самогубства, а також інших дій, що сприяють вчиненню самогубства караються обмеженням волі на строк до трьох років або

позбавленням волі на той самий строк (частина перша статті 120 КК України);

Те саме діяння, вчинене щодо особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винуватого, або щодо двох або більше осіб карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк (частина друга статті 120 КК України);

Діяння, передбачене частинами першою або другою цієї статті, якщо воно було вчинене щодо неповнолітнього карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років (частина третя статті 120 КК України).

У разі вчинення булінгу, що призвів до замаху на самогубство або самогубства потерпілого, кримінальній відповідальності підлягатиме особа у віці від 16 років. До осіб віком від 11 до 16 років судом можуть бути застосовані примусові заходи виховного характеру.